

עם הקובץ

שנה עברה מאז יצא לאור הקובץ הראשון של „התורה והמדינה“. היתה זו שנה של שלום יחסי מבחוץ, אולם שנת מאבק קשה על צביון המדינה מבפנים. הכנסת הפכה לזירה של ויכוחים בשאלות דת וחברה. השמאל הקיצוני השתמש בכל הזדמנות לנגח את החזית הדתית ואחרים מהמפלגות החילוניות השתדלו אף הם שלא לפגר אחריו. בקושי רב עלה להחזיק את המצב שהיה קיים בזמן המנדט. היינו שיפוט רבני בעניני נשואין וירושות. המשפט האזרחי והפלילי נשאר עדיין מחוץ לתחומי התורה.

ובעמדנו בערב ימי העצמאות תש"י הרגשה של מרירות ואכזבה נלווה לרגש השמחה הפועם בלב בזכותנו לסיום שנה שניה לקיום מדינת ישראל. מכל מקום אין לבטל גם את ההישגים שהושגו. השבת בצבא וברכבת, בתי הדין הרבניים המוחזקים על חשבון הממשלה וההשתתפות הקבועה של הממשלה בהחזקת מוסדות הרבנות והדת בארץ, יש בהם ערך שהוא למתן צביון ראוי למדינה. ויש לדעת — המאבק עוד לא נגמר, הוא רק התחיל. וחשוב מאד בירור עניני המדינה לאור התורה. עמדת נציגינו צריכה להיות מחוורת וברורה לנו ולהם, בכדי שידעו על מה עליהם להלחם, בכדי שידעו בכל שטח משטחי החיים להבליט ולהסביר את הדשקפה הישראלית המקורית, להעמידה בקרן אורה, ולדחות את דברי המשמיצים והמלעיגים, שחלק הגון בהם נובע מתוך אי הבנה של דרך התורה.

*

הדרך אשר התוינו לנו בקבצים שלנו היא — בירור הלכה בכל שטחי החיים הציבוריים והמדיניים. אי אלה אמנם רואים בעין יפה דרך זו, כשם שהם מסתכלים בחשדנות על שאר פעולות חבר הרבנים של הפועהמ"ז. פסקי הלכה, טוענים הם, שייכים לרבנים קשישים היושבים על מדין. דרך הלימוד העיקרי צריך להתרכז, לדעתם, בעיקר בענינים מופשטים, בחקירות, במעשי חידודים, בציצים ופרחים לתורה. דעתנו היא אחרת בנידון זה. אנו סבורים שחובת השעה היא התמסרות מלאה להלכה ולמעשה, בעיקר באותם שטחים שנתחדשו עם קום המדינה. וכל אשר בידו לתרום לבירורה של הלכה ולהדרכתה בחיים מצווה ועומד לעשות זאת. יתכן מאד, שאילו היינו רואים אחרים יותר ראויים מאתנו עושים זאת, היינו בוחרים לעצמנו דרך מן הצד, והיינו מסתפקים בלימוד תשובותיהם ובטיפול בהסברתם והחדרתם בתוך הציבוריות הדתית בא"י. אולם לצערנו אין הדבר כך. חלק מגדולי התורה רואים את המדינה כגזירה מן השמים ונוהגים כלפיה עפ"י הכלל הנקוט בענין זה — גזירה עבידא דבטלה. הם מסתגרים בעוגתם, ומבטלים

כל מה שמחוצה לה כעפרא בעלמא. לא נתוכח אתם. גם מחמת כבודם שהוא יקר לנו, גם מחמת ידיעה שעמדתם קבועה ומוגדרת ללא אפשרות של זינו כל שהוא. אנו רואים את זה כעונש מן השמים לדור שלנו, שלא זכה לראות את גדוליו הזולכים לפניו לנחותו הדרך. באותה מדה שברור לנו עכשיו שהיה זה עונש מן השמים, שגדולי וקדושי ישראל לא הפנו בשעתו את העם לציון ועל ידי זה, עלה לנו מה שעלה. אולם גם אותם גדולים הרואים את המדינה כהתגלות חסדי ה' וכאתהלתא דגאולה, עדיין מתקשים להסיק מתוך תפיסה זו הלכה למעשה. מתוך יראת הוראה שהיא מובנת כשלעצמה, שהרי זוהי מנת חלקו של כל המחפש אמת לאמתה, מתוך פחד של עשיית מעשים שדוגמתם מצאנו רק בתקופת גדולי הגדולים שבישראל — אנשי כנסת הגדולה, התנאים והאמוראים, והרי ודאי שיש לשלול כל נסיון של השתוות אליהם, מתוך הרגשה מעמיקה של מאמר חז"ל אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם וכו', מתוך כל זה שהוא נכון וצודק כשלעצמו, הולך זמתעלם מאמר חז"ל שני שאף הוא ראוי להיות נזכר ונעשה: יפתח בדורו כשמואל בדורו, שתכנו הוא שאסור להתחמק מאותן חובות שהשעה מטילה; ברי שרק בכח הרגשה זו היה באמת יפתח בדורו, מה שהיה שמואל בדורו. ותפקיד זה של המרצת הגדולים ודיון לפנייהם בקרקע כראוי לתלמידי חכמים המכירים את מקומם הוא אשר לקחנו על עצמנו.

*

מאידך, אנו רוצים להדגיש — בירורי הלכה, ולא הלכה ברורה. אנו דואים את עיקר תפקידנו בעשיית עבודה מוקדמת של ליקוט החומר ובירורו. אין אנו לעת עתה אלא מסתתי אבנים, הבנאים יבואו אח"כ להקים את בנין ההלכה הברורה. צורת החיים שבימינו היא כל כך רחוקה מאותם שהיו בזמן התלמודים, שלא נוכל להוציא מהם דרך התנהגות בחיי המעשה, אלא אם כן נברר תחלה את יסודי ההלכה נרד לעומק כוונתה, רק אז נוכל לקבל את התשובה הנכונה ואת ההדרכה הראויה לפתרון שאלות חיינו היום.

תמוהה היא משום כך גישתו של מכובדנו ד"ר ש. ב. פלדמן (ה"הד" אלול תש"ט) המבקר את המאמרים בקובץ הראשון של "התורה והמדינה" על "שאינם מראים דוגמאות וניסוחים לשאלות חוקיות של החיים המעשיים".

האם סבור ד"ר פ. שרק שאלת ניסוח לפנינו? הרי עצם החומר עדיין אינו ברור כל עיקר! הוא קובל על שאנו מתעכבים ב"פרוזודור של המשפט" בשאלת הסמכות וכו'. אבל האם לא זוהי הדרך הנכונה בראש וראשונה לקבוע את גבולות הסמכויות השונות לחוקק ולשפוט? הנה לדוגמא מושיט לנו המבקר הנ"ל בקנה, הגדרה על דינא דמולכותא שהיא לדעתו ענין לדיעבד ולא לכתחילה ומסיק ש"מתוך השקפה זו הרבה מהפולפולים וכו', מופרך למפרע". ולא היא — דין המלכות בגבולות מסוימים ישנו גם בדיני ישראל, ולכל הדעות (עי' קצת מזה במאמר הרב ש. ישראלי בקובץ זה). בכל אופן — לא מגדרי דיעבד אנו באים על זה. גישה זו של ה"ש"ל עם המציאות, של "תנו למלך אשר למלך ולא'לקים אשר לא'לקים", אזה היא לרוח ישראל. מכאן גופא אתה למד מה גדול עדיין ערכוב המושגים אצלנו. ואם בדרך בירור ההלכה יש צורך לעסוק בקושיות ופירוקים — "פלפול"

לפי הגדרתו של ד"ר פ. אין אנו רואים שום רע בזה. כך דרכו של בירור — גישוש וחיפוש עד שמגיעים לנקודה הנכונה. רק באופן שטחי מאד נדמה שהכל פשוט וברור. על כן אין אנו שוללים אלא דברים שתכליתם הוא „לפלפולא“, לא כך משא ומתן נאות שתכליתו להגיע לשרשי ההלכה.

וכמה מלים למבקר ב„הארץ“ מר אוח („הארץ“ י"ח תמוז תש"ט). הלה לאחר הפלטת כמה דברי שבח על חשבון הקובץ ש„הרבה דברים של טעם הושמעו בו“, נטפל להערה צודדית בשולי הגליון שנאמרה על דרך הצחות ומצא על ידי זה הזדמנות לשפוך את כל חמתו על ה„בטלנות“ של הרבנים ושל כל המפלגות הדתיות. האם זוהי דרך של בקורת רצינית? האם אפשר להוציא משפט על כל המאמרים כולם ועל הגישה בכללותה על יסוד הערה שלא לגופו של ענין שנזכרה בדרך אגב, אף אם איננה לפי טעמו של המבקר? יותר מדאי בולט כאן הרצון לחפש מומים. והרי כלל מסרו לנו חכמים — יגעת מצאת. אם הנאתו בכך — יבושם לו.

*

לא נהיה אוביקטיביים אם לא נזכיר בצד דברי הבקורת שציינו לעיל את דברי השבח והעידוד שהגיעונו במכתבי רבנים וחברים מן השורה. נוגעים עד הלב דבריו של חבר מאחת ההכשרות של הפועהמ"ז בקנדה, בו הוא מודה נרגשות על הקובץ ומודיע שהם קבעו עתים לעיין וללמוד ממנו.

ממכתבים אלה אנו למדים שדרכנו נכונה לפנינו, והם הם שחיזקו את ידינו להמשיך. ועתה, מורינו ומאורינו, גדולי התורה, היענו נא לתביעת השעה. החלצו לבירור ההלכה, והיה בזה משום סלילת דרך גאולים עד יגיע הזמן של מילוי ההבטחה: „ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציק כבתחלה“.

המערכת